HALİMA HUDAYBERDİYEVA ŞİİRİNDE VATAN TEMASI

Semerkant Devlet Üniversitesi, Orta Asya Halklarının Dilleri ve Kültürü Enstitüsü
Filoloji ve Dil Öğretimi: Özbek Dili
Tojinorova Lobar Zafar kızı

Özet

Bu makalede, tanınmış Özbek şairi Halima Hudayberdiyeva'nın eserlerinde Vatan temasının işlenişi kapsamlı biçimde incelenmektedir. Edebiyat bilimi ve poetika kuramı açısından şairin şiirlerinde Vatan, ana yurt, millî değerler ve tarihsel hafıza motiflerinin nasıl ifade edildiği bilimsel temelde ele alınmaktadır. Modern ve geleneksel kuramlar, edebiyat araştırmacılarının görüşleri ve bilimsel çalışmaların sonuçları doğrultusunda Halima Hudayberdiyeva şiirinde Vatan imgesinin oluşumu, gelişimi ve kendine özgü yönleri analiz edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Vatan, şiir, Halima Hudayberdiyeva, sanatsal yorum, simgesel imge.

Özet

Bu makalede, tanınmış Özbek şairi Halima Hudayberdiyeva'nın eserlerinde Vatan teması kapsamlı biçimde analiz edilmektedir. Edebiyat bilimi ve poetika kuramı açısından Vatan, ana yurt, millî değerler ve tarihsel hafıza gibi motiflerin şiirlerinde nasıl ifade edildiği ayrıntılı olarak incelenmektedir. Modern ve geleneksel kuramlara, edebiyat araştırmacılarının görüşlerine ve akademik çalışmaların bulgularına dayanılarak Halima Hudayberdiyeva'nın şiir dünyasında Vatan imgesinin oluşumu, gelişimi ve ayırt edici özellikleri değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Vatan, şiir, Halima Hudayberdiyeva, sanatsal yorum, simgesel imge.

Özet

Bu makalede, tanınmış Özbek şairi Halima Hudayberdiyeva'nın eserlerinde Vatan temasının kapsamlı bir çözümlemesi sunulmaktadır. Edebiyat bilimi ve poetika kuramı açısından Vatan, ana yurt, millî değerler ve tarihsel hafıza gibi motiflerin şiirlerdeki yansıması ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Modern ve geleneksel kuramsal yaklaşımlar, edebiyat araştırmacılarının görüşleri ve bilimsel araştırma sonuçları temelinde, şairin edebî mirasında Vatan imgesinin oluşumu, gelişimi ve kendine özgü nitelikleri incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Vatan, şiir, Halima Hudayberdiyeva, sanatsal yorum, simgesel imge.

Halima Hudayberdiyeva, Özbek edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biri olarak şiirleriyle çağdaş Özbek şiirine yeni bir ruh, derin bir felsefe ve güçlü bir millî kimlik kazandırmıştır. Şiirlerinde Vatan, ana yurt, millî değerler ve tarihsel hafıza motifleri temel bir yer tutar. Şairin poetik dünyasında Vatan teması yalnızca millî bir değer olarak değil, insanın ruhsal ve ahlaki olgunlaşmasında, manevi gelişiminde belirleyici bir etken olarak yorumlanır. Bu makalede Halima Hudayberdiyeva şiirinde Vatan temasının işlenişi, poetik ifadesi, tarihsel ve çağdaş kuramlar açısından incelenmektedir. Şairin Vatan tasavvuru, bu tasavvuru şekillendiren etkenler, Vatan imgesinin şiirdeki özgün yönleri ve Özbek edebiyatındaki yeri bilimsel temelde araştırılmaktadır. Özellikle edebî-kuramsal temeller, edebiyat araştırmacılarının görüşleri, bilimsel araştırma sonuçları ve eleştirel değerlendirmeler bütüncül biçimde ele alınmaktadır.

Özbek edebiyatında ve poetik düşüncesinde Vatan teması eskiden beri başat bir yere sahiptir. Ancak Özbekistan Halk Şairi Halima Hudayberdiyeva'nın şiirinde bu tema yalnızca retorik bir haykırış ya da gösterişli sözler bütünü değil; bireyin acısını, içten sevgisini ve derin manevi anlamını taşıyan bir hayat gerçeği olarak ortaya çıkar. Şair, Vatan kavramına millî ruh, ana toprağa bağlılık ve insani sorumluluk açısından

yaklaşır. Halima Hudayberdiyeva şiirinde Vatan motifi çoğu zaman anne, kadın, doğa, tarihsel hafıza ve millî kimlikle bütünleşmiş biçimde ifade edilir. “Halima Hudayberdiyeva'nın sanatı, toplumsal-estetik önemiyle
dünyayı ve insanı sanatsal-felsefi açıdan kavrayışı ve açıklayışıyla öne çıkar” [1.5].

Halima Hudayberdiyeva'nın Vatan konulu şiirlerine hemen her kitabında ve seçkisinde rastlamak mümkündür. Şairin Vatan temalı şiirlerini incelemek için “Buyuk qushlar” adlı kitabındaki şu dizelere başvurabiliriz:

Allah, Allah, erenlerin
Sözü kalan Vatandır bu.
Feryat edip geçen tarla kuşlarının
Sesi kalan Vatandır bu.
Yurt diye atına kamçı vuran,
Kurşuna düşen nice ruh ve bedenin
Gözlerime dimdik bakan
Gözü kalan Vatandır bu.
Sınırları, denizleri aşsam da,
Dimdik duran imanları görsem de,
Zincir kıran aslanların
İzi kalan Vatandır bu.
İster yankı, ister sessizlik…
Kan ve şanla alınmış yurt.
Dişlerinde mücadelenin ateşi,
Buzu kalan Vatandır bu.
Bu yer kimin, bu gök kimin?
Her otun, her çimin sahibi var.
Öz toprağında Özbeğimin
Özü kalan Vatandır bu. [2.615]

Bu şiir, Halima Hudayberdiyeva'nın Vatan ve millî kimlik hakkındaki en güçlü ve felsefi eserlerinden biridir. Şiirde yalnızca güzel manzaralar değil, tarihten günümüze uzanan zorlu yol, milletin hafızası ve bağımsız irade hakkı derin simgeler ve duygusal karşıtlıklar aracılığıyla ortaya konur. "Gözlerime dimdik bakan, gözü kalan Vatandır bu" dizesi son derece etkileyicidir. Geçmiş kuşakların bakışı ve hayalleri bu toprakta yaşamaya devam etmektedir. Sanki bugünkü kuşaktan "Verdiğimiz fedakârlıklara layık mısınız?" sorusuna cevap ve sorumluluk beklemektedirler. Halima Hudayberdiyeva'nın yorumunda Vatan; ataların ruhunun, verilen canların, çekilen acıların ve en önemlisi milletin kimliğini koruyan iradenin bütünüdür. Şairin eserlerinde Vatan teması güzel bir biçimde yüceltilir. Bu düşüncemizi desteklemek amacıyla aşağıdaki şiiri inceleyelim:

VATANIN MUTLULUĞU

Savaştan dönenler ya da dönemeyenler,
Vaktinden önce sökülen ağaç misali babalar.
Dönüp derdini söyleyen ya da söyleyemeyen,
Dilsiz babalar, suskun ve donuk babalar.
Duman olup kaçıp çıkanlar — Vatan
Buchenwald'ın kara bacalarından.
Çocuklarını toprağa verenler — Vatan
Kuşatma günlerinde, açlığın şiddetinden.
Yoksul, aç, kuşatmanın ayazında
Ciğerlerini soğuğa kaptıranlar hakkı için,
Hançerleri daha kınından çıkmadan,
Düşman toprağında kalanlar hakkı için,
Yiğitlerin üzerine yorgan gibi örtülen karların
Açık gözlerine dek dolduğu hakkı için,
Gece ot yiyip hastalananların

Sabah sıra sıra can verdiği hakkı için,
Vatan, bu yaralar kolay kolay kapanmaz,
Vatan, senin adın kana karışmış ŞAN.
Sana gelen kurşuna göğsünü siper edip,
Evlatların böyle vermişti can.
Bu yüzden Vatan desem, bayrak desem,
Göğsüm sızlar; ağır, pek ağır bu mutluluk.
Bağrımda ateş yanar, yan yamaçlardaki bağlar,
Ağaçlar vakitsiz sökülmeye başlar…
Ben de fedakâr bir ruhla tek beden,
Yaz günlerini yaz, kışını kış bilerek
Seninle bütünleşip gidiyorum, Vatan,
Acı ve aziz mutluluğunu dişimde sıkarak. [3.48]

Bu şiir örneğinde Halima Hudayberdiyeva'nın “Vatanın Mutluluğu” adlı eseri; Vatana duyulan sınırsız sevgiyi, savaşın ağır sonuçlarını, halkın yaşadığı sıkıntıları ve özgürlüğün yüksek bedelini üstün bir sanatsal ustalıkla ifade eder. Şair, Vatan mutluluğunun hiçbir zaman kolay elde edilmediğini; onun temelinde milyonlarca insanın fedakârlığı, gözyaşı ve özverisinin bulunduğunu vurgular. Eserin ana düşüncesi, Vatanın huzuru ve mutluluğunun insanların fedakârlığı ve cesareti sayesinde oluşan büyük bir nimet olduğunu anlatmaktır. Şair, her kuşağın Vatan karşısındaki sorumluluğunu hissetmesi, ataların hatırasına değer vermesi ve ana yurdun gelişmesi için hizmet etmesi gerektiğini belirtir. “Halima Hudayberdiyeva şiirlerinin kutsallığı, Vatan ve İman kavramlarıyla son derece bütünleşmiş olmasındadır. ‘Ana Vatan’ diye nitelendirilen, göbek bağımızın düştüğü bu kutsal toprak; fedakâr halkımız, benzersiz doğamız, cesur oğullarımız ve kızlarımız, kısacası Türkistanımız ve Turanımız, özellikle Bağımsızlıktan sonraki yıllarda Halima Hanım'ın şiirlerinin başlıca konusu hâline gelmiştir.

Şairimiz, Türkistan coğrafyasında, Seyhun ve Ceyhun kıyılarında binlerce yıldır yaşayan Türk halkları; onların ortak tarihi ve şanla örtülü kahramanca geçmişi hakkında bir dizi şiir yazmıştır. Bu şiirlerde yalnızca şanlı tarihte yaşamış atalarımızın örnek hayatlarını anlatmakla kalmamış, bugünkü kuşağı da muzaffer ataların izinden giderek Vatana sadık evlatlar olmaya çağırmıştır.

Bu çağrı, bilge bir filozofun öğüdü, kahraman bir dedenin nasihati ya da yaralı bir askerin yazısı değil; bu toprağın her zerresindeki ilahi sevgiyi ve kutsallığı derinden hisseden, canı ve bedeni bu toprakla bütünleşmiş, her yaprağı ve her otu, her evladının can damarlarına bağlı olan Ana-şairin yürek sesi ve hüzünlü feryadıdır.” Abdulla Oripov bunu böylesine güzel sözlerle ifade etmiştir.

Halima Hudayberdiyeva'nın 2000 yılında okurlarına sunduğu “Saylanma” adlı eserinde de Vatan temalı çok sayıda şiire rastlanır. Bu seçkideki şiirlerden birini inceleyelim:

ÇAĞRI

Gündüz yürüyüp yazdım, gece kalkıp yazdım,
Yazarken bağrıma hançer saplayıp yazdım.
Dertlerime mürekkep yetmeyince,
Kalemi kanıma batırıp yazdım.
Kan aslında ışıktır. Aydınlan, diz çök,
Gerçek yiğit Vatanın önünde diz çöker.
Ne kadar kanın varsa — Vatan için dök,
Ne kadar şanın varsa — Vatanı yükselt! [4.309]

Bu şiir örneğinde Halima Hudayberdiyeva'nın “Çağrı” adlı eseri, şairin Vatana duyduğu sınırsız sevgiyi, halkın kaderine yönelik sorumluluk duygusunu ve yurttaşlık tutumunu açık biçimde yansıtan eserlerden biridir. Şiirde Vatan karşısındaki görev, fedakârlık ve millî gurur düşünceleri yüksek sanatsal ustalıkla ifade edilmiştir. Eserin “Çağrı” adı ana düşüncesini belirler. Şair, okuru Vatanın gelişmesi için etkin, sorumlu

ve özverili olmaya çağırır. Eser, Vatanı yalnızca sevmenin yeterli olmadığını; onun için yürek acısıyla yaşamanın, gerektiğinde fedakârlık göstermenin ve elde edilen bütün şan ve şerefi yurdun yükselişine adamanın gerçek yiğitliğin temel ölçüsü olduğunu anlatır.

Sonuç olarak Halima Hudayberdiyeva şiirinde Vatan teması kendine özgü poetik ve felsefi bir anlam kazanır. Halima Hudayberdiyeva, Vatan toprağının her zerresini anne sevgisiyle koruyup halkın derdiyle yaşayan gerçek bir halk şairidir. Onun şiirinde Vatan duygusu gösterişli sözlerle değil, kalbin en derin katmanlarından yükselen samimiyet, gerçek duyarlılık ve fedakârlıkla tasvir edilir. Şairin eserlerinin incelenmesi ve çözümlenmesi, onun Vatan sözcüğüne şiirinde en kutsal anlamı ve en yüksek saygıyı kazandırdığını göstermektedir. Halima Hudayberdiyeva'nın bıraktığı zengin edebî miras, gelecek kuşaklar için de Vatanı sevmek, ona değer vermek ve sadakatle hizmet etmek konusunda manevi bir ışık olmaya devam edecektir.

Kaynakça

1. Rahimjonov R., Hamidova M. Halima Xudoyberdiyeva lirikasi. -Toshkent: Fan, 2004. 5-bet. (160 bet)
2. Xudoyberdiyeva H. Buyuk qushlar. -Toshkent: O‘zbekiston, 2012. 615-b. (728 bet)
3. Xudoyberdiyeva H. Muqaddas ayol. -Toshkent: G‘afur G‘ulom, 1987. 112 bet.
4. Xudoyberdiyeva H. Saylanma. -Toshkent: Sharq, 2000. 309-b.